

Oponentský posudek rigorózní práce

Mgr. Petr ŠINDAR:

Obnova poutního místa Neratov

Při posuzování rigorózní práce *Obnova poutního místa Neratov* nemohu pominout významnou okolnost, že Mgr. Petr ŠINDAR podal před dvěma roky na Cyrilometodějské teologické fakultě rigorózní práci pod obdobným titulem, totiž: *Orlické baroko Bärnwald – Neratov v proměnách času*. Byl jsem jedním z oponentů, kteří toto dílo posuzovali a dospěl jsem přitom k závěru, že je nezbytné, aby ho autor přepracoval, a že je to zároveň žádoucí vzhledem k zajímavosti tématu i hodnotě materiálu, jež doktorand shromáždil. Ve snaze, aby tento můj soud mohl být konfrontován s názory jiných odborníků i autora práce samého, jsem přesto doporučil, aby se konala obhajoba práce. Protože druhý posudek díla vyzněl obdobně, k obhajobě vskutku došlo a výsledkem bylo, že disertace byla autoru vrácena a zároveň od komise obdržel určitý návod, jak by měla být přepracována.

Neposuzuji tedy disertaci, která by pro mne byla úplnou novinkou, ale když jsem četl její novou verzi, bylo mi už záhy jasné, že mám před sebou dílo radikálně jiného rázu než byla předchozí práce. Abych krátce ukázal v čem je rozdíl, ocituji závěr svého posudku z roku 2008:

Autor disertace prostě s větším či menším zdarem roztřídil jednotlivá fakta a výpovědi o dějinách neratovského kostela, poskládal je vedle sebe a opatřil poznámkami o původu sdělených informací a dost. Ledaže tuto „skládanku“ porůznu proložil úvahami o kulturním či náboženském významu skutečností, o nichž pojednával. Stačí to k tomu, aby vznikla seriózní historická studie? Spíš než jako takováto studie se disertace jeví jako velkolepá snůška materiálu, z níž by velmi dobrá a významná studie mohla vzniknout, kdyby... Kdyby autor byl vyřadil vše zbytečné, ponechal podstatné a kdyby byl zvolil lepší metodu zpracování svého díla. To, co ve skutečnosti sepsal, je - aspoň z větší části - smutným svědectvím o zmaření velké příležitosti.

Druhou příležitostí tedy Mgr. Šindar již nezmařil. Nejviditelnější rozdíl mezi oběma verzemi jeho díla je rozsah. Zatímco starší zabrala dva svazy, z nichž první čítal 184 strany a druhý 99 stran textu + 87 stran obrazových příloh, novější se dobře směstnala do svazku jednoho, v němž textová část zabírá 153 strany, zatímco obrazové přílohy zůstaly beze změny. „Zeštíhlení“ práce dosáhl doktorand zejména tím, že z ní úplně vyloučil dokumenty, které předtím zabíraly celý textový oddíl někdejšího druhého svazku disertace, a podstatně zkrátil též textovou část, jež se nacházela v původním prvním svazku. Ráz tohoto zkrácení naznačuje už změna názvu díla: ta napovídá, že jeho autor věnuje tentokrát hlavní pozornost obnově poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Neratově a pouze stručně uvádí také jeho starší historii, která v původní verzi práce byla rozvedena do často až bezbřehé šíře.

Vedle obrazových příloh zachoval P. Šindar z původní práce také celkové rozvržení její textové části a většinu nadpisů kapitol, oddílů a pododdílů. Takto i zde nacházíme z první práce známý „triptych“: 1. Rozkvět (s. 9-31); 2. Zkáza (s. 32-53); Obnova (s. 54-103). Jeho náplň je však z podstatné části vnitřně proměněna. To platí zejména o první kapitole, kde namísto nakupení popisů různých památek kladených vedle sebe a jen velmi spoře opatřených též vysvětlením významu popisovaných skutečností, ale zato „vyšperkovaných“ řadou zbytečných odboček od tématu, podává doktorand tentokrát standardní historickou studii, v níž je dobře sladěn výklad o historii poutí s popisy významných umělecko historických památek sakrální architektury v Bärnwaldu-Neratově. Vytknout by se snad dalo leda to, že nebylo vhodné umísťovat přímo do textu (s. 22-23) dva seznamy duchovních správců farnosti tohoto místa od roku 1768 do současnosti, v kterých nacházíme pouze jména farářů a mezní

data údobí, v nichž spravovali farnost. Lépe by bylo umístit tyto seznamy do poznámky nebo jako přílohu, ale na vhodnost či nevhodnost je zde možno mít různé názory. Snad autor nechtěl rozšiřovat už tak velmi rozsáhlý poznámkový aparát, který jen v této kapitole obsahuje 131 poznámek (viz dále).

Méně podstatně byly zkráceny kapitola druhá a třetí, ale i zde textu prospělo vypuštění některých odboček a zbytečných podrobností. Nyní tedy druhá kapitola nabízí nejprve dramatické vyličení požáru, který zachvátil kostel 10. května 1945 v důsledku nezodpovědného činu jednoho sovětského vojáka, a pak historii marných snah o opravu chrámu, která se táhne od roku 1945 až do pádu komunistického režimu. Během tohoto období kostel chátral, až se posléze proměnil ve zříceninu. Doktorand pečlivě sleduje jednotlivé peripetie této historie a zároveň odhaluje obecné i konkrétní příčiny, pro něž se nedařilo památku zachránit. Mezi první lze počítat odsun původních obyvatel obce, kteří byli takřka bez výjimky německé národnosti, a následnou proměnu Neratova v „chatařskou“ vesnici, a potom malou vůli komunistického režimu starat se o památky, zejména církevní; k druhým patří některé nešťastné náhody, lidská selhání nebo přírodní pohromy. Jen okolnost, že všechny tyto negativní jevy byly zčásti neutralizovány působením památkářů a obětavostí jednotlivců z řad věřících, zabránila tomu, že kostel nebyl úplně zbořen.

Třetí kapitola popisuje historii, kterou autor práce z větší části sám prožíval a o které shromáždil a ke které zčásti i vytvořil (zejména pokud jde o fotografie) velmi pozoruhodnou dokumentaci. To je samozřejmě velká výhoda, ale je tu též riziko malého odstupu od věcí, jež někdy nedovolí správně zvážit jejich význam. Lze říci, že P. Šindar toto riziko zvládl, protože si vytkl určitý postup, jak s dokumentací nakládat, a dodržel ho. Sleduje v podstatě dvojí nit výkladu, historii úsilí občanského *Sdružení Neratov*, faráře Josefa Suchára a další obětavých věřících o obnovu kostela a paralelně probíhající hledání nejvhodnějšího způsobu, jak renovaci realizovat. Doktorand stručně popisuje řadu návrhů na nové zastřešení chrámu a jeho další úpravy, analyzuje jejich klady a zápory i příčiny toho, proč nakonec byl kostel opraven v podobě, kterou nám ukazují obrazové přílohy. Fotodokumentaci tvoří 455 fotografií různého druhu, jsou mezi nimi i fotokopie některých dokumentů, řada historických snímků osob, událostí, krajiny i památek, ale lvi podíl připadá na fotografické zachycení historie obnovy Neratovického chrámu, za něž vděčíme autoru disertace, dalo by se říci, že vedle písemné historie Neratova nám svými přílohami podává i jeho takřka neméně cennou historii v obrazech.

K popisu a hodnocení textové části díla je třeba ještě dodat, že jejím třem kapitolám, o nichž už byla řeč, předchází úvod složený z pěti pododdílů (s. 4-9), ve kterém autor pojednává o cíli a metodě své práce, o tom jakých podkladů (dokumentů, ústních vzpomínek, literatury) užil k jejímu sepsání, a posléze o tom, jaký do ní vkládá smysl. Zrcadlově k této části práce je na jejím konci zařazen oddíl *Závěr obnovy kostela* (s. 101-103), který vedle stručného shrnutí různých aktivit, jež obnova vyvolala v život, přináší pozoruhodnou úvahu o smyslu úsilí o zachování a oživení náboženské a kulturní památky, jíž je neratovský poutní kostel. Klíčovým slovem je pro autora disertace *smíření*, Neratov se má stát místem smíření.

Už z původní práce bylo zřejmé, že doktorand nechtěl pouze vypsát historii poutního místa, ale také vyjádřit jeho duchovní dimenzi. Ale v disertaci z roku 2008 si při snaze o toto vyjádření počínal poněkud neobratně, podával je nesoustavně a jakoby „na přeskáčku“ ve formě různých připomínek na okraj popisů fakt či jejich výkladu, nyní se mu podařilo své „kredo“ vyjádřit vskutku přesvědčivě.

Celá textová část práce je opatřena rozsáhlým poznámkovým aparátem, vcelku 449 poznámek pod čarou. Jsou to odkazy i vysvětlivky a často též faktografické doplňky k textu. Proti úrovni poznámkového aparátu ostatně nebyly vážné námitky ani při hodnocení původní práce. V nynější práci následuje po textové části soupis pramenů (s. 104-109), který vedle položek náležitých k archivní či technické dokumentaci obsahuje soupis použitých osobních

svědectví a seznam fotodokumentace. Pak přijde seznam literatury (s. 110-111), seznam užitých zkratk, k němuž je přidružen výklad několika historických měr a vah a převod názvů obcí v oblasti Neratova: buď v české a německé formě na české straně hranice s Kladskem, nebo v německé a polské formě u těch, co leží za touto hranicí (s. 112-114). Tyto informace doplňuje *Slovník použitých odborných výrazů* (s. 115-118), který je velmi užitečný pro správné pochopení různých projektů obnovy neratovského kostela. Tuto část práce uzavírá *Anotace* a shrnutí ve čtveré jazykové formě (česky, anglicky, francouzsky a německy).

Na samém konci práce pak stojí oddíl *Obrazová dokumentace*. Na s. 124-153 uvádí autor nejprve seznam 455 fotografií. Seznam obsahuje pořadové číslo a název fotografie (často i několikařádkový, je-li třeba vysvětlit podrobněji, oč na snímku jde), které jsou pak přesně zopakovány u reprodukcí, které se nacházejí na speciálně očíslovaných stránkách 1-87. V seznamu je však ještě další element: za názvem každého snímku je index k poznámce pod čarou, která informuje o provenienci snímku a někdy (zejména v případě fotokopií dokumentů) obsahuje též výklad k jeho obsahu. V této souvislosti upozorňuji na jednu zvláštní věc. Poznámky jsou totiž očíslovány průběžně s poznámkami k textové části díla, takže jde o pozn. 454-865 (je jich o něco méně než snímků, protože některé z nich se týkají několika fotografií). Proti tomuto postupu nelze vznášet žádné námitky (možná vyplynul z povahy počítače užitého pro tisk práce), ledaže je velmi nezvyklý. Velká hodnota obrazové části práce, kterou jsem již nahoře podtrhl, tím samozřejmě není nijak narušena.

Lze uzavřít, že dílo Petra Šindara má všechny požadované součásti a po formální stránce je zcela v pořádku. Stejně tak jazykové a stylové úrovni disertace lze vytknout jen určité drobnosti. Za některé může neobratnost vyjádření, např. na s. 5: *odborné jazykové překlady přeložila PhDr. Jana Šebová* (v dané formě postrádá věta jakýkoli smysl, ze souvislosti s ostatním textem se však lze domyslet, že dr. Šebová pořídila jako odbornice překlady dokumentů z němčiny a latiny). Totéž asi platí pro výrok, že *papírové obrázky ... působily zázraky...* (s. 18-19), kde chybí uvedení typu „přepokládalo se“ apod. Enigmaticky působí výrok na s. 26: *Záměr přístavby kaple na hřbitově ve svém důsledku pak realizován nebyl*. Nabízí se oprava: *v důsledku toho* (nelíbily se podmínky uvedené v předchozí větě), ale nejde o řešení jednoznačné. Podobný jevů je v práci více, jsou však málo početné.

Spíš než věcnou chybou je důsledkem nepozornosti fakt, že autor na s. 42 uvádí, že mezi částmi mobiliáře převezeného z Neratova do Horního Jelení byla též *prosklená skříňka s milostnou soškou Panny Marie*. A přitom na s. 21 má obdobný údaj ve formě: *prosklená skříňka na milostnou sošku Panny Marie*. (Jde o to, že soška sama se předtím v důsledku válečných událostí ztratila.) Překlepem a ne věcnou chybou je určité datum 1976 udané u fotografií č. 58-61 (na s. 17 obrazových příloh) jako rok vzniku barokních soch zde zachycených. (Nepodezírám autora, že by si pletl století.) Totéž platí pro opakování dvou řádků textu na s. 76 (ve třetím odstavci se zde ř. 2-4 opakuje na ř. 4-6). Vcelku vzato nejsou tyto spíš ojedinělé omyly či chyby nijak závažnými nedostatky.

Jen zcela výjimečně jsem se rovněž setkal v práci s věcnými chybami. Podle toho, co je známo o tom, jaké byly v minulosti možnosti sloužit mši svatou večer (v první půli 20. století to rozhodně bylo zakázáno a povolil to teprve Pius XII. za války), pokládám za nepravděpodobné, že k požáru kostela došlo ve chvíli, kdy 10. května 1945 v 19.00 hodin *sloužil místní neratovský farář P. Ernst Haik májovou mši sv.*, jak píše autor disertace na s. 33. Možná má tento údaj od pamětníků, kteří nerozlišovali mezi májovou pobožností a mší. O pravdivosti svědectví, že farář a věřící byli v době zločinné zábavy ruského vojáka v kostele, samozřejmě pochybovat nelze. Ale pokud by se nějak dalo zjistit, že tam vskutku byli na mši, byl by to zajímavý doklad o tom, že se v Neratově rychle ujaly nové liturgické instrukce, ale venkov byl konzervativní, takže spíš než o výjimku z tohoto pravidla tu jde o anachronismem postižené nepřesné svědectví. Zarazil mě též výklad výrazu *vikář* ve slovníku na s. 117: *vyšší církevní hodnostář*. Pravda je, že ten, kdo je v češtině označen tímto titulem, zpravidla

vskutku patří mezi vyšší církevní hodnostáře, ale je tomu tak jen proto, že v našem jazyce je výraz užíván pouze pro *zástupce* biskupů, opatů apod., farářovu „vikáři“ se v češtině říká kaplan. Ovšemže v latině (nebo franštině) zní třeba titul náměstka Kristova - papeže: vicarius Christi, vicaire de Jésus-Christ. Ale totožné jméno nosí i právě vysvěcený vicarius parochi, vicaire du curé! Takže vysvětlivka by lépe zněla takto: zástupce či náměstek hodnostáře, zpravidla církevního (u nás většinou vyššího). Jistě nejde o závažnou chybu, ale rozhodně tu platí, že nepřesnost je nectnost, jež by měla být výkladovému slovníku cizí.

Mám-li nyní přikročit k celkovému zhodnocení díla Mgr. Petra Šindara, uvedu, že jeho přednosti tentokrát vysoce převyšují jeho nedostatky, jak to ostatně vyplývá ze všeho, co jsem o něm napsal nahoře. Proto doporučuji, aby tato práce byla v rámci rigorózního řízení připuštěna k obhajobě.

prof. PhDr. František X. Halas, CSc.

V Brně, 20. srpna 2010

